

УДК 331.1

Чорний Роман Степанович

*доктор економічних наук, професор, директор
Нововолинський навчально-науковий інститут менеджменту;
професор кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Західноукраїнський національний університет*

Черный Роман Степанович

*доктор экономических наук, профессор, директор
Нововолынский учебно-научный институт менеджмента;
профессор кафедры фундаментальных и специальных дисциплин
Западноукраинский национальный университет*

Chorny Roman

*Doctor of Economics, Professor, Director
Novovolynsk Educational and Scientific Institute of Management;
Professor of the Department of Fundamental and Special Disciplines
Western Ukrainian National University
ORCID: 0000-0001-8614-9495*

Чорна Неля Петрівна

*доктор економічних наук, професор, професор кафедри
Західноукраїнський національний університет*

Черная Неля Петровна

*доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры
Западноукраинский национальный университет*

Chorna Nelya

*Doctor of Economics, Professor
Western Ukrainian National University
ORCID: 0000-0001-9719-6043*

Павлов Костянтин Володимирович

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри підприємництва і маркетингу
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

Павлов Константин Владимирович

*доктор экономических наук, профессор,
заведующий кафедрой предпринимательства и менеджмента
Волынский национальный университет имени Леси Украинки*

Pavlov Kostiantyn

*Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department of Entrepreneurship and Marketing
Lesya Ukrainka Volyn National University
ORCID: 0000-0003-2583-9593*

Коваль Михайло Олегович

*аспірант кафедри економіки та природокористування
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

Коваль Михаил Олегович

*аспирант кафедры экономики и природопользования
Волынского национального университета имени Леси Украинки*

Koval Mykhaylo

*Postgraduate Student of the Department of Economics and Nature Management
of the Lesya Ukrainka Volyn National University*

**ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЛІ «ЗАЙНЯТОСТІ» ЯК ЧИННИКА
РОЗВИТКУ РЕГІОНУ
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К РОЛИ «ЗАНЯТОСТИ» КАК
ФАКТОРА РАЗВИТИЯ РЕГИОНА**

THEORETICAL APPROACHES TO THE ROLE OF "EMPLOYMENT" AS A FACTOR IN THE REGION'S DEVELOPMENT

Анотація. В стаття розглянуто роль та значення зайнятості населення в розвитку регіону. Охарактеризовано основні теоретичні концепції та підходи науковців та дослідників ринку праці регіону. Зокрема, взято до уваги напрацювання А.Сміта, Д. Рікардо, Д. Міль, А. Маршалла, А. Пігу, М. Фрідмена, Ф. Хайєка, Дж. Пері, М. Фелдстайна, Р. Холла, Дж. Кейнса, Л. Лібанової, В. Брича, О. Стрішенець, К. Павлова. Проаналізовано змістовні постулати класичної, неокласичної, монетаристської та кейнсіанської теорій. Класифіковано погляди дослідників щодо визначення поняття «ринок зайнятості». Взято до уваги переконання щодо причин та змісту зайнятості, як фактору розвитку юридичної, історичної, психологічної та географічної шкіл. З'ясовано ряд причин, які породжують надлишкове безробіття, серед яких: психологічні, історичні, демографічні, державницькі чинники, тощо. Сформовано розуміння зайнятості, яка по своєму змісту є складною соціально-економічною формою та залежить від певних обставин. Узагальнено характеристику поняття «регіонального ринку зайнятості» який являє собою систему утворених соціально-економічних відносин та взаємодій, формують відповідне середовище між державою, освітніми та суспільними інституціями, роботодавцями та робочою силою у сферах ефективної взаємодії важливих чинників виробництва (засобів виробництва та робочої сили) та розширеного відтворення робочої сили (мотивація до праці, вдосконалення навчання і перенавчання, пенсійне забезпечення, виконання соціальних гарантій тощо).

Ключові слова: зайнятість, ринок праці, попит праці, пропозиція праці, надлишкове безробіття, інституції, робоча сила.

Аннотация. В статье рассмотрены роль и значение занятости населения в развитии региона. Охарактеризованы основные теоретические

концепции и подходы ученых и исследователей на рынке труда в регионе. В частности, учтены наработки А.Смита, Д. Рикардо, Д. Миль, А. Маршалла, А. Пигу, М. Фридмена, Ф. Хайека, Дж. Перри, М. Фелдстайна, Р. Холла, Дж. Кейнса, Л. Либановой, В. Брича, О. Стрищенец, К. Павлова. Проанализированы содержательные постулаты классической, неоклассической, монетаристской и кейнсианской теории. Классифицированы взгляды исследователей по определению понятия «рынок занятости». Учтены убеждения о причинах и содержании занятости, как факторе развития юридической, исторической, психологической и географической школ. Выявлен ряд причин, порождающих избыточную безработицу, среди которых: психологические, исторические, демографические, государственные факторы и т.д. Сформировано понимание занятости, которая по своему содержанию представляет собой сложную социально-экономическую форму и зависит от определенных обстоятельств. Обобщена характеристика понятия «регионального рынка занятости», который представляет собой систему образованных социально-экономических отношений и взаимодействий, формируют соответствующую среду между государством, образовательными и общественными институтами, работодателями и рабочей силой в сферах эффективного взаимодействия важных факторов производства (средств производства и рабочей силы) и расширенного воспроизводства рабочей силы (мотивация к труду, совершенствование обучения и переобучения, пенсионное обеспечение, исполнение социальных гарантий и т.п.).

Ключевые слова: занятость, рынок труда, спрос на труд, предложение труда, избыточная безработица, институты, рабочая сила.

Summary. *The article considers the role and importance of employment in the region's development. The main theoretical concepts and approaches of scientists and researchers of the region's labor market are described. In*

particular, A. Smith, D. Ricardo, D. Mill, A. Marshall, A. Pigou, M. Friedman, F. Hayek, J. Perry, M. Feldstein, R. Hall, J. Keynes are taken into account, L. Libanova, V. Brych, O. Strishenets, K. Pavlova. Essential postulates of classical, neoclassical, monetarist and Keynesian theories are analyzed. The views of researchers on the definition of "employment market" are classified. Beliefs in the causes and content of employment as a factor in the development of legal, historical, psychological, and geographical schools are considered. Several causes of excessive unemployment have been identified, including psychological, historical, demographic, governmental factors, etc. An understanding of employment has been formed, which in its content is a complex socio-economic form and depends on certain circumstances. The characteristics of the concept of "regional employment market," which is a system of established socio-economic relations and interactions, form an appropriate environment between the state, educational and social institutions, employers, and labor in the areas of effective interaction of essential factors of production (means of production and labor) and expanded reproduction of the workforce (motivation to work, improving training and retraining, pensions, social security, etc.).

Key words: *employment, labor market, labor demand, labor supply, excess unemployment, institutions, labor force.*

Постановка проблеми. Актуальність теми зумовлена тим, що на сьогодні одним з найважливіших показників ефективності економічних систем є стан та динаміка ринку праці, рівень зайнятості та безробіття. Ринковий механізм економіки формує умови зайнятості населення, а безробіття є одним із атрибутів ринку праці регіону.

Надлишкове безробіття водночас є вадою або порушенням ринкового механізму праці. Тому комплексне вивчення проблем ринку праці регіону та механізмів його регулювання є важливим завданням як у теоретичному, так і в практичному сенсах.

Окрім того, ситуація, яка склалася на ринку праці характеризується напруженістю переважно у тих регіонах, де можливості працевлаштування і вибір вакансій дуже обмежені, а темпи зростання і тривалість безробіття вищі, ніж по країні в цілому. Цьому сприяє нестабільність економіки, низький рівень життя населення, незбалансованість між попитом та пропозицією робочої сили, безробіття, яке є наслідком соціально-економічних проблем усіх учасників ринку. Усе це призводить до необхідності розробки та вдосконалення механізму регулювання якісного та безперебійного механізму на регіональному ринку праці.

Аналіз наукових досліджень і публікацій свідчить про те, що вивченню особливостей регулювання центрів зайнятості приділено значну увагу багатьма відомими науковцями. Істотний внесок у формування теоретико-методологічних основ ринку праці, зайнятості та безробіття внесли Н. Барт, Дж. Кейнс, К. Маркс, А. Маршалл, Б. Шіллер, А. Сміт та інші вчені. Особливості державного регулювання на регіональних ринках праці висвітлено у роботах Е. Лібанової, Л. Мармуль, Ю. Маршавіна, В. Петюха, О. Стрішенець, К. Павлова, Л. Щетиніної та ін. [5; 11; 12; 14].

Однак, не дивлячись на фундаментальні дослідження науковців у цій царині, в недостатній мірі можна відповісти на усі питання, які пов'язані з ефективним функціонування центрів зайнятості, задля врегулювання потрібних пропорцій регіонального ринку праці. Тому, окреслена проблема, потребує подальшого комплексного дослідження, узагальнення й розвитку.

Постановка завдання Метою дослідження є розробка теоретичних та практичних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-економічного механізму регулювання центрів зайнятості регіонального ринку праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Шляхи вирішення проблем зайнятості та ринку праці пропонували у своїх дослідженнях багато науковців. Як відомо, ще з часів А. Сміта в економічній науці склався

класичний напрямок у дослідженні зайнятості та ринку праці, який має своїх численних послідовників [5].

Найбільш помітними з них вважаються Д. Рікардо, Д. Міль, А. Маршалл, А. Пігу. Сучасні послідовники класичної школи створили неокласичну школу. До неї відносять Дж. Пері, М. Фелдстайна, Р. Холла, а в 80-х рр. минулого століття її підтримали прихильники «концепції пропозиції» Д. Гілдер, А. Лаффер, П. Хейне та ін. Прибічники зазначеного напрямку виходять із концепції ринкового саморегулювання зайнятості та безробіття. На їхню думку, основним ринковим регулятором є ціна, зокрема ціна ресурсу праці – заробітна плата. За допомогою гнучкої ціни ресурсів праці регулюється попит і пропозиція робочої сили та підтримується рівновага [1].

На думку неокласиків, інвестиції в освіту та кваліфікацію (людський капітал) аналогічні вкладенням у речові фактори виробництва та відіграють важливу роль у забезпеченні ринкової рівноваги [11].

Концепція неокласичної школи виключає вимушене безробіття за умови, що зовнішні чинники не порушують ринкової рівноваги. Під зовнішніми чинниками розуміється втручання держави в економіку, наприклад, встановлення мінімальної заробітної плати, діяльність профспілок, війни, засухи, інші аномалії у суспільному розвитку. Поява реального безробіття пояснюється також «деформацією» ринку, відсутністю інформації, психологічними мотивами поведінки індивідуумів. Таким чином, представники неокласичного напрямку стверджують, що повна зайнятість є нормою ринкової економіки, та найкращою економічною концепцією є ліберальні погляди держави [7].

На відміну від неокласиків кейнсіанці розглядають ринок праці, як явище постійної та загальної рівноваги. На їх думку, заробітна плата через свою хаотичність не може бути регулятором між попитом та пропозицією на ринку праці. Попит на працю зазвичай регулюється не коливаннями

ринкових цін, а сукупним попитом, який в свою чергу регулюється обсягом виробництва [7].

Обмеженість ефективного попиту (за Дж. Кейнсом) тлумачиться бажанням індивідуумів до накопичень та заощаджень. Таким чином, ринок сам по собі не здатний до саморегуляції, і для збільшення ефективного попиту та підтримки ринкової рівноваги потрібним є втручання зовнішніх чинників, насамперед держави, яка має використовувати для регулювання ринку праці та зайнятості грошово-кредитні, податкові та інші інструменти.

Кейнсіанці визнають неминучість не тільки добровільного, а й вимушеного безробіття та вважають повну зайнятість не закономірністю ринкової економіки, а випадковим явищем [11].

Окреслені дві основних теорії зайнятості, ринку праці та безробіття, часто переплітаються, доповнюють одна одну, породжуючи нові наукові підходи. Так, останнім часом набула розвитку монетаристська школа (М. Фрідмен, Ф. Хайєк та ін.). Дотримуючись переважно неокласичного підходу, який відкидає пряме державне втручання у механізм ринку праці, монетаристи у водночас застосовують кейнсіанський принцип щодо хаотичності заробітної плати й неможливість її використання як регулятора ринку праці та зайнятості. Відсутність гнучкості цін на працю, згідно з твердженнями монетаристів, порушує ринкову рівновагу та викликає зростання надлишкового безробіття [9].

Наприкінці 80-х – поч. 90-х рр. ХХ ст. було ґрунтовно досліджено проблеми людського чинника та ефективної зайнятості. Так відомий український науковець Л. Лібанова, відзначаючи необґрунтованість тотального залучення трудових ресурсів у виробництво, стверджує про необхідність створення «моделі ефективної зайнятості з гуманістичною спрямованістю».

Головна орієнтація зазначеної моделі на є соціальне спрямування життєдіяльності людини як працівника, створення матеріальних стимулів

до підвищення продуктивності праці, «зацікавленості у досягненні високих економічних результатів» та соціального визнання [6].

Слід відмітити, що безробіття має не лише економічний, а й соціальний ефект. В економічній парадигмі сучасних вітчизняних досліджень сформувалася значна кількість економічних підходів які застосовуються у соціально-економічних розвідках проблем зайнятості та ринку праці. Економічною та соціологічною науковими школами здійснено найбільшу кількість досліджень проблем зайнятості та ринку праці [2].

Зокрема, представники юридичного наукового спрямування (Н. Болотіна, Б. Деготь, О. Сильна, П. Морозов та ін.) визнають правові відносин та юридичні норми у сфері зайнятості важливими під час форми захисту трудових прав працівників та вирішення проблем безробіття [3].

Психологічна школа вивчення проблем зайнятості представлена Т. Беловою, Я. Голубєвою, А. Гончаровою, О. Деміним та ін., які виявляють психологічні наслідки безробіття, вивчають вплив його тривалості на мотивацію до праці працівника, можливості адаптації населення до умов ринку праці тощо.

Географічний напрямок досліджують А. Онищенко, О. Пухова, О. Сушкова, О. Фірстова та ін.; вони вивчають зайнятість у межах, що зумовлюють розгляд зайнятості населення, ринку праці та безробіття стосовно конкретної території та природно-кліматичних умов регіону.

Історичний напрямок дослідження проблем зайнятості та ринку праці представлено С. Богдановим, О. Дінеєвою, С. Лисенко, А. Лютовим та ін.: роботи вчених даної школи відрізняє вивчення особливостей розвитку заявленого предмета в конкретний період його розвитку [10].

Загалом, можна констатувати, що еволюційний розвиток теоретичних концепцій та різносторонніх підходів відносно ролі та зайнятості на ринку праці визначається різноманітністю, динамічністю та диференційованими пропозиціями свого практичного застосування. Сучасні тенденції

регіональних ринків праці дозволяють по-різному вирішувати окреслені завдання, що базуються саме на тих теоріях та окремих положення, які є найбільш прийнятними за цих умов.

Зайнятість по своєму змісту є складною соціально-економічною формою, яка залежить від певних чинників, або основних компонентів:

- роботодавець (працедавець), який формує потребу у робочій силі (певної якості та кількості);

- працівник (працємець), який забезпечує задоволення особистих потреб у самореалізації та відтворенні.

Найбільш прийнятним до сучасних умов є трактування поняття « регіональний ринок зайнятості» з точки зору дослідника С. А. Карташова. Автор розглядає зазначений ринок складною системною взаємодією між працємцями, працедавцями, державою та організаціями, які навчають майбутніх та регулюють трудові відносини уже залучених до праці.

Таблиця 1

Класифікація поглядів дослідників щодо визначення поняття «риннок зайнятості»

<i>П.н.</i>	<i>Економічна сутність</i>	<i>Автор</i>
1	Система соціально-економічних відносин між державою, роботодавцями та працівниками з приводу всього комплексу трудових відносин, купівлі-продажу трудових послуг, включаючи підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації та залучення людей	С. Карташов
2	Інститут, який об'єднує, зводить разом продавців товару «робоча сила» (працівників) та покупців цього товару (роботодавців)	В. Васильченко
3	Механізм узгодження інтересів роботодавців та найманої робочої сили	Д. Богиня
4	Сукупність суспільних відносин, пов'язаних з наймом та пропозицією праці	Е. Лібанова
5	Система суспільних відносин, соціальних, у тому числі юридичних, норм та інститутів, які забезпечують нормальне відтворення та ефективне використання праці	О. Барішнікова
6	Система суспільних відносин з приводу підготовки, найму та подальшого використання робочої сили	В. Петюх

Джерело: удосконалено авторами на основі джерела: [13]

У країнах регульованого ринкового типу, роль та значення держави є надзвичайно вітчизняно величезною, оскільки вона прямо та опосередковано впливає на всі соціально-економічні відносини, у тому числі й на регіональний ринок праці. Безпосередній державний вплив на ринок праці проявляється у прийнятті потрібних нормативних рішень на регіональному та місцевому рівнях.

Це реалізується шляхом створення бюджетних та позабюджетних фондів, що забезпечують відтворення та розвиток робочої сили, перерозподіляють національний дохід шляхом різних фінансових та соціальних механізмів (надання кредитів, субсидій, дотацій, цільового фінансування, виділення бюджетних місць у сфері вищого та середньої професійної освіти та ін.) [4].

Оскільки процес зайнятості населення є одним із компонентів ринку праці, то виникає необхідність з'ясувати його основні показники. Застосовуючи підходи дослідниці Н. Болотіної, слід узагальнити комплекс критеріїв зайнятості, а саме:

- матеріально-речовий, який стимулює та пожвавлює ринковий механізм. Результатам його діяльності є формування товарної політики з автоматичним регулюванням продавця та покупця фактору праці.
- економічно-господарський, який забезпечує функціонування ринку, як господарської структури. Основною передумовою є наявність у суспільстві товарно-грошових зв'язків, які базуються на конкурентних засадах між господарюючими суб'єктами (учасниками чи суб'єктами ринку).
- соціально-особистісні, які формують відповідне соціальне середовище, об'єднаними бажанням реалізувати (продати) та придбати (купити) конкретний ринковий продукт.

- нормативно-правові, які гарантують функціонування механізмів саморегуляції на умовах дотримання певних правил та норм поведінки усіма учасниками ринкового процесу [7].

Метою організації та функціонування ринку є просування ринкового продукту до споживача, тобто процес задоволення потреб людей, які виступають на ринку як споживачі (покупці) ринкових продуктів.

Цей процес проходить у рамках певної діяльності людей – учасників або суб'єктів ринку, які реальним чином взаємодіють, вступаючи у відносини з реалізації споживання (купівлі продажу) ринкового продукту. Саме з цього погляду зміст ринку утворює соціально-економічні відносини, за допомогою яких здійснюється реалізація ринкового продукту та визнається цим його соціально економічна корисність, тобто здатність задовольняти споживчий попит.

Взаємини учасників ринку в нормальному суспільстві підпорядковуються певним правилам та таким чином упорядковуються, що дозволяє говорити про механізм взаємовідносин учасників ринку та відповідно визначати останній інститут, який поєднує споживачів та постачальників ринкового продукту.

Об'єктом ринку праці слугує конкретна наймана праця, що є нематеріальним благом, по суті складається з послуги, зміст якого представлено людською діяльністю певного виду. Така праця має всі необхідні ознаки, що дозволяють їй виступати об'єктом вартісного обороту. Зокрема, вона, хоч і не наділена, як багато речових товарів, міноюю вартістю та має споживчу вартість.

В свою чергу, маючи вартість, праця може мати і ціну, на величину якої крім якісних характеристик самої праці впливає, звичайно, попит та пропозиція на неї. Відтак, наймана праця в принципі наділена тими ознаками, які дають можливість зараховувати її до товарів, і саме вони дозволяють їй виступати як об'єкт ринку праці [2].

Розгляд всього економічно активного населення, що перебуває на ринку праці, дозволяє теоретично обґрунтувати можливість узгодження політики на ринку праці та політики зайнятості населення [2].

Загалом, слід узагальнити, що:

- ринок праці – являє собою комплекс взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих компонентів соціально-економічного та інституційного характеру з системним поєднання працівників, роботодавців та держави щодо умов найму, використання робочої сили з метою забезпечення інтересів кожної зі сторін, які включають економічний простір як засіб функціонування суб'єктів ринку праці за погодженням ціни та умов праці між роботодавцями та найманими працівниками, регулювання попиту на працю та пропозиції праці;
- регулювання ринку праці є складною системою організаційних, економічних та нормотворчих заходів. Засоби державного регулювання розподіляються на дві групи: прямого і непрямого державного впливу.
- процеси регулювання зайнятості населення є відображенням регіональних соціально-економічних особливостей. При розробці та реалізації засобів удосконалення регулювання регіонального ринку праці необхідно враховувати такі чинники, які на нього безпосередньо впливають: організаційні, економічні, правові та ресурсні.

Висновок з проведеного дослідження. Отже, узагальнюючи вищезазначене, можна надати визначення сутнісної характеристики поняття «регіонального ринку зайнятості» який являє собою систему утворених соціально-економічних відносин та взаємодій, формують відповідне середовище між державою, освітніми та суспільними інституціями, роботодавцями та робочою силою у сферах ефективної взаємодії ключових чинників виробництва (засобів виробництва та робочої сили) та стійкого

відтворення робочої сили (мотивація до праці, навчання і перенавчання, пенсійне забезпечення, виконання соціальних гарантій тощо).

Література

1. Брич В. Я. Трансформація ринку праці та її вплив на життєвий рівень населення (теорія, методологія, тенденції розвитку): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: 08.09.01 «Економічна теорія та історія економічної думки». Львів, 2004. 36 с.
2. Васильченко В. С. Ринок праці та зайнятість. Київ: НЦ ЗРП, 1996. 138 с.
3. Веблен Т. Теорія праздного класу. Москва: Прогресс, 1984. 367 с.
4. Заяць Т. А. Модернізація соціально-трудоу відносин України: пріоритетні напрями та принципи реалізації. Демографія та соціальна економіка. 2013. №2. С. 179-192.
5. История экономики / под общ. ред. проф. О. Д. Кузнецовой и проф. И. Н. Шапкина. Москва. ИНФРА-М, 2002. 384 с.
6. Лібанова Е. М. Модернізація економіки України в контексті соціальних викликів. Демографія та соціальна економіка. 2011. №1(15). С. 24-38.
7. Мазурок П. П. Еволюція сучасних методологічних підходів дослідження ринку праці (мікро- та макроекономічні аспекти). Банківська справа. 2003. №3. С. 43-60.
8. Мазурок П. П. Еволюція сучасних методологічних підходів дослідження ринку праці (мікро- та макроекономічні аспекти). *Банківська справа*. 2003. №3. С. 43-60.
9. Павлов К.В., Павлова О.М. Формування та регулювання конкурентних відносин на регіональних ринках житла України : монографія. Луцьк: Видавництво «Терен», 2019 542 с. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/15852>.
10. Петрова І. Л. Сегментація ринку праці: теорія і практика регулювання. Київ: Ін-т економіки, управління та господарського права, 1997. 298 с.

11. Стрішенець М. М., Павлова О. М., Павлов К. В. Просте товарне виробництво і зародження мануфактур в Україні : монографія. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк: Терен, 2019. 292 с.
12. Стрішенець О.М. Історія економічних вчень: Навчальний посібник / за ред. В. В. Кириленка. Тернопіль: "Економічна думка", 2007. 233 с.
13. Стрішенець О.М., Павлов К.В. Особливості конкурентних відносин на регіональних ринках нерухомості. Науковий вісник ужгородського університету. Серія «Економіка». Збірник наукових праць. Випуск 1 (47). Том 2. Ужгород, 2016. С. 35-38.
14. Стрішенець О.М. Історія економічних вчень: навчальний посібник / За ред. В. В. Кириленка. Тернопіль: "Економічна думка", 2007. 233 с.

References

1. Brych V. YA. Transformatsiya rynku pratsi ta її vplyv na zhyttyevyyu riven' naselennya (teoriya, metodolohiya, tendentsii rozvytku): avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya d-ra ekon. nauk: 08.09.01 «Ekonomichna teoriya ta istoriya ekonomichnoi dumky». [Transformation of the labor market and its impact on the living standards of the population (theory, methodology, development trends): author. dis. for science. degree of Dr. Econ. Sciences: 08.09.01 "Economic theory and history of economic thought"]. Lviv, 2004. 36 p.
2. Vasyl'chenko V. S. Rynok pratsi ta zaynyatist. [Labor market and employment]. Kyiv: NC ZRP, 1996. 138 p.
3. Veblen T. Teoriya prazdnogo klassa. [Theory of an idle class]. Moscow: Progress, 1984. 367 p.
4. Zayats' T. A. Modernizatsiya sotsial'no-trudovykh vidnosyn Ukrainy: priorytetni napryamy ta pryntsypy realizatsii. [Modernization of social and labor relations of Ukraine: priority areas and principles of implementation].

- Demohrafiya ta sotsial'na ekonomika. Demography and social economy. 2013. № 2. P. 179-192.
5. Istoriya ekonomiki / Pod obshch. red. prof. O. D. Kuznetsovoi i prof. I. N. Shapkina. [History of Economics / Ed. ed. prof. O. D. Kuznetsova and prof. I. N. Shapkina]. Moscow. INFRA-M, 2002. 384 p.
 6. Libanova E. M. Modernizatsiya ekonomiky Ukraïny v konteksti sotsial'nykh vyklykiv. [Modernization of Ukraine's economy in the context of social challenges]. Demohrafiya ta sotsial'na ekonomika. Demography and social economy. 2011. № 1 (15). P. 24-38.
 7. Mazurok P. P. Evolyutsiya suchasnykh metodolohichnykh pidkhodiv doslidzhennya rynku pratsi (mikro- ta makroekonomichni aspekty). [Evolution of modern methodological approaches to labor market research (micro- and macroeconomic aspects)]. Bankivs'ka sprava. Banking. 2003. № 3. P. 43-60.
 8. Mazurok P. P. Evolyutsiya suchasnykh metodolohichnykh pidkhodiv doslidzhennya rynku pratsi (mikro- ta makroekonomichni aspekty). [Evolution of modern methodological approaches to labor market research (micro- and macroeconomic aspects)]. Bankivs'ka sprava. Banking. 2003. №3. P. 43-60.
 9. Pavlov K.V., Pavlova O.M. Formuvannya ta rehulyuvannya konkurentnykh vidnosyn na rehional'nykh rynkakh zhytla Ukrayiny : monohrafiya. [Formation and regulation of competitive relations in the regional housing markets of Ukraine: a monograph]. Lutsk: Teren Publishing House, 2019. 542 p. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/15852>
 10. Petrova I. L. Sehmentatsiya rynku pratsi: teoriya i praktyka rehulyuvannya. [Labor market segmentation: theory and practice of regulation]. Kyiv: Institute of Economics, Management and Business Law, 1997. 298 p.
 11. Strishenets' M. M., Pavlova O. M., Pavlov K. V. Proste tovarne vyrobnytstvo i zarodzhennya manufaktur v Ukrayini : monohrafiya. [Simple commodity

- production and origin of manufactories in Ukraine: monograph]. Lesia Ukrainka East European National University. Lutsk: Teren, 2019. 292 p.
12. Strishenets' O.M. Istoriya ekonomichnykh vchen': Navchal'nyy posibnyk / za red. V. V. Kyrylenka. [History of economic doctrines: Textbook / ed. V.V. Kirilenko]. Ternopil: "Economic Thought", 2007. 233 p.
13. Strishenets' O.M., Pavlov K.V. Osoblyvosti konkurentnykh vidnosyn na rehional'nykh rynkakh nerukhomosti. [Features of competitive relations in regional real estate markets]. Naukovyy visnyk uzhhorods'koho universytetu. Seriya «Ekonomika». Zbirnyk naukovykh prats'. Issue 1 (47). Volume 2. Uzhhorod, 2016. P. 35-38.
14. Strishenets' O.M. Istoriya ekonomichnykh vchen': navchal'nyy posibnyk / Za red. V. V. Kyrylenka. [History of economic doctrines: a textbook / Ed. V.V. Kirilenko.]. Ternopil: "Economic Thought", 2007. 233 p.